

'İnsan' Olmada Ailenin Yeri

İnsan, hayata gözlerini açtığı andan itibaren anlam kazanan, kimlik edinen ve değerlerle şekillenen bir birey olma yolculuğuna başlar. Bu yolculuğun en temel ve etkili zemini ise hiç şüphesiz ailedir. İnsanın kişilik inşası, duygusal dünyasının gelişimi ve hayata dair tutumları büyük ölçüde içine doğduğu ilk çevrede biçimlenir. Bu çevre, insanın yalnızca büyüdüğü değil, insan olmayı öğrendiği ilk alandır. Aile; bireyin değer sistemiyle tanıştığı en güçlü alan, bütün bir sosyal yaşamın minyatürize edilmiş halidir. Toplumsal hayatı oluşturan ekonomi, siyaset, güvenlik, eğitim, ahlak, din benzeri kurumların işlevlerinin küçük izdüşümleri aile hayatı içerisinde gerçekleşmektedir. Bu yönüyle aile diğer tüm toplumsal kurumların temeli, özü veya çekirdeği durumundadır.¹

İnsan, sevmeyi, güvenmeyi, konuşmayı, paylaşmayı, bağ kurmayı ve daha birçok şeyi ilk kez aile ortamında deneyimler. Bir çocuğun dünyasında annesi, babası, kardeşleri ve diğer aile büyüklerinin evin içindeki hâlleri, hayata dair ilk referans noktalarıdır. Saygı, sabır, sorumluluk, empati (hemhâl olmak) gibi değerleri çoğu zaman rol model aldığı kişilerden sosyal öğrenme yolu ile öğrenen çocuk, söylenenlerden çok gördüklerini içselleştirir. Aile ortamında daha bebeklikten itibaren bireye değerli ve güvende olduğunu hissettirmek oldukça mühim olup bu dönemde öğrenilen hislerin olumlu ya da olumsuz etkilerinin bireyin tüm yaşamına yayılacağı bilincinde olmak gerekmektedir. Kabul görmek, sevildiğini hissedebilmek, korunmak ve yönlendirilmek; insanın iç dünyasında sağlam bir temel oluşturur. Bu temel, bireyin ilerleyen yıllarda kuracağı ilişkilerin niteliğini belirler. Sevgiyle beslenmeyen bir ortamda büyüyen birey, hem kendisiyle hem de başkalarıyla sağlıklı bağ kurmakta zorlanır. Aile, bireyin toplumla kuracağı ilişkinin ilk uygulama alanıdır. Çocuk, ailede edindiği bilgiler, kazandığı davranışlar ve kültürel, ahlaki ve dini değerler çerçevesinde hareket ederek toplumdaki yerini alır. Kendini değerli hissedenden insan, başkasını değersizleştirme ihtiyacı duymaz; güvende büyüyen insan, dünyaya karşı daha cesur ve dengeli durur.

Psikanalitik temelli İngiliz bir psikolog olan John Bowlby'e² göre bağlanma; bireylerin zayıf düştükleri, savunmasız hissettikleri anlarda bir nesneye veya kişiye karşı duydukları güçlü yakınlık arzudur. Bu yakınlık arzusunun karşılanıp karşılanmaması, erken çocukluk döneminde güvenli ya da güvensiz bağlanma biçimleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bowlby,

¹ Demir, Z. (2021). Değişen Toplumlarda Ailenin Değişmeyen Özellikleri. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD), 21(2), 770-791. <https://doi.org/10.30627/cuilah.940820> (11.01.2026)

² Edward John Mostyn Bowlby (26 Şubat 1907 – 2 Eylül 1990), İngiliz psikiyatrist, psikanalist ve gelişim psikoloğudur. En çok Bağlanma kuramının kurucusu olarak bilinir.

bağlanma temellerinin beynimizde oluştuğu ve yaşam boyu sürdüğü şeklinde bir görüş ortaya atarak insanın ve hayvanın devamlılık gösteren şemaları olduğunu, içgüdüsel tutumun yaşam boyunca gelişmeler gösterdiğini savunmuştur. Bowlby'e göre bebeğin anneye ve annenin bebeğe bağlanması türe özgü davranım sistemleri sonucunda oluşur.³ Bowlby tarafından dile getirilen bu teori daha sonraları Mary Ainsworth'un⁴ yapmış olduğu deneysel ve gözlemsel çalışmalarıyla derinleştirmiştir.⁵

Birey, dünyayı önce ailesinin penceresinden görür. Doğru ve yanlış, güven ve kaygı, sınırlar ve özgürlük bu pencereden anlam kazanır. Bu pencere kimi zaman geniş ve aydınlık, kimi zaman dar ve gölgeli olabilir. Ancak insan hayat yolundaki yürüyüşüne mutlaka oradan başlar. Zamanla başka pencereler açsa da ilk bakışın izleri kolay silinmez. Bu sebeple ebeveynlerin, bir bebeği dünyaya getirmeden önce başlayan ve yaşam boyu süren bir öğrenme ve gelişim çabası içinde olmaları, çocuğun içine doğduğu aile ortamını daha bilinçli, daha besleyici ve daha sağlıklı bir zemine dönüştürür. Ebeveynliğin yalnızca bir rol değil, süreklilik gerektiren bir öğrenme yolculuğu olduğunun bilinciyle hareket etmeleri, ailenin dönüştürücü gücünü derinleştirir. Mevlana'ya göre âlem bir dağa benzer. İyi ve kötü olarak ne dersin, aynı dağdan iştirsin. 'Ben iyi söyledim, dağ kötü cevap verdi' dersin, bu imkânsızdır. Çünkü bülbül dağda öttüğü zaman, oradan karga veya insan sesi gelmesi mümkün olamaz.⁶ Demek ki, ailede, okulda ve çocuğun içinde bulunduğu tüm çevrelerde ona sunulan dil, değer ve tutum ne ise, bireyden beklenebilecek davranış da ancak bunun bir yansıması olabilir.

Ailenin insan üzerindeki belirleyici etkisi, tarih boyunca sabit kalmamış; içinde bulunulan toplumsal yapı, üretim biçimi ve yaşam tarzına bağlı olarak dönem dönem farklılıklar göstermiştir. Bu sebeple aileyi anlamak, aynı zamanda onun tarihsel dönüşümünü de anlamayı gerektirir. Toplumda karşılaşılan pek çok iletişim sorununun, kimlik karmaşasının ve psikolojik kırılganlığın arka planında sağlıklı aile deneyimleri yer alır. Aile insana aidiyet duygusu kazandırır. Bu duygu, bireyin hayata karşı duruşunu belirler. Kökleri olan insan savrulmaz; zor zamanlarda tutunacak bir anlam bulur. Aile, bu anlamın ilk adresidir. İnsan, yalnız olmadığını bilerek güçlenir. İnsanlık tarihinin son birkaç yüzyılı, aile yapısında köklü dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu süreçte genel olarak geleneksel, modern ve postmodern olmak üzere üç farklı toplum tipi ve buna bağlı aile yapılarından söz etmek mümkündür. Geleneksel toplumlarda aile, üretimin merkezinde yer alan, geniş ve hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Kadın ve erkeğin rolleri belirgindir; sorumluluklar yaşa ve cinsiyete göre net

³ Görünmez, M. (2006). Bağlanma stilleri ve duygusal zekâ yetenekleri (Master's thesis, Bursa Uludağ University (Turkey)).

⁴ Mary Dinsmore Ainsworth (1 Aralık 1913 – 21 Mart 1999) bağlanma teorisinin geliştirilmesindeki çalışmalarıyla tanınan Amerikalı-Kanadalı bir gelişim psikoloğudur.

⁵ Güvenli ve Güvensiz Bağlanma (Sosyoloji / Bireyler ve Toplum) https://youtu.be/KRFa308_kyU (erişim 2.02.2026).

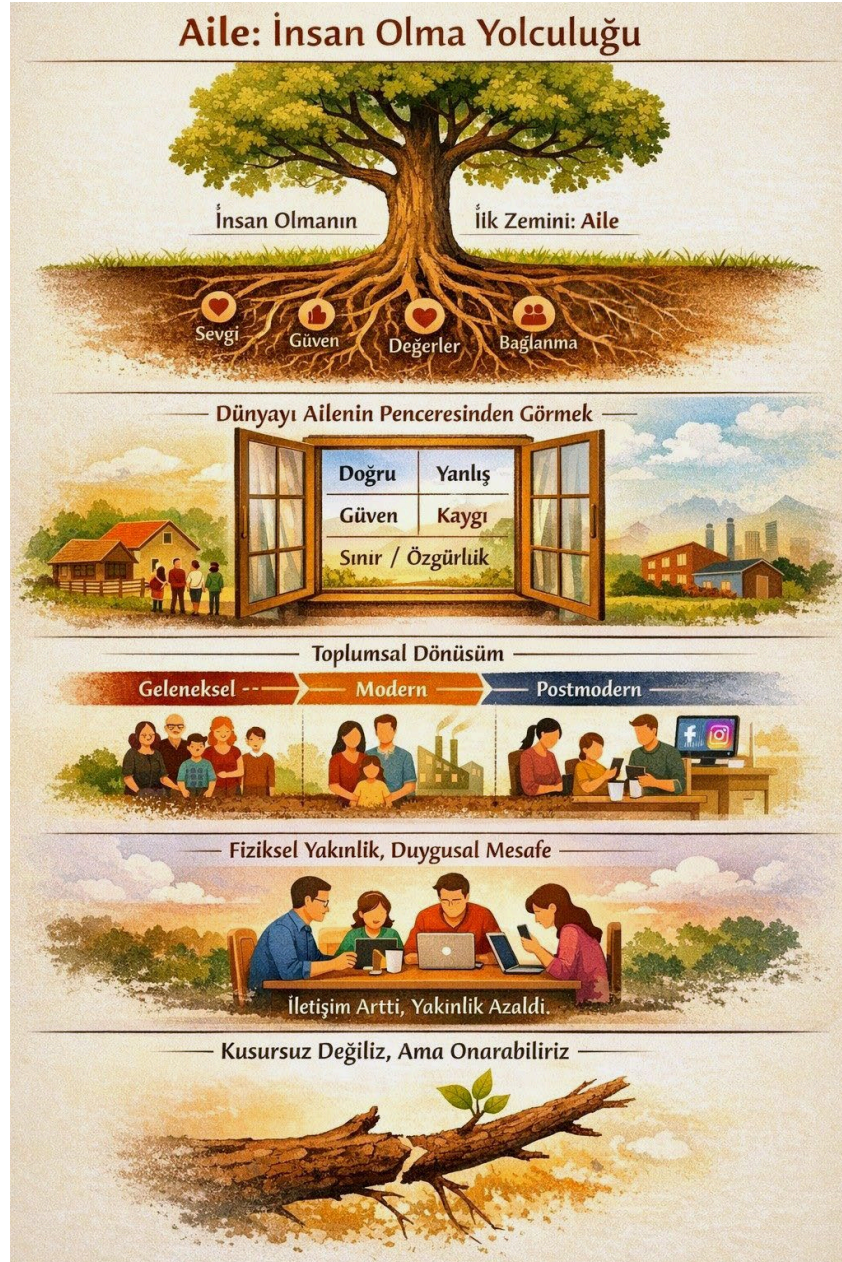
⁶ Emiroğlu, İ. (2000). Yanlış düşünce ve davranışlar karşısında Mevlâna. Konyalılar Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Kültür Yayınları.

biçimde ayrılmıştır. Birey, kimliğini ve statüsünü büyük ölçüde ait olduğu aile üzerinden tanımlar. Aile, bireyin önünde gelir; ailenin itibarı, bireysel tercihlerden daha belirleyici bir konumdadır. Aidiyet güçlüdür ancak bireysel alan sınırlıdır.

Modern toplumla birlikte aile yapısı çekirdek hâle gelir. Üye sayısı azalır, ebeveynler ve çocuklardan oluşan daha dar bir yapı ortaya çıkar. Üretim ve tüketim alanları evin dışına taşınır, ev ile iş yeri birbirinden ayrılır. Kadınların çalışma hayatına katılmasıyla birlikte roller dönüşür, aile içi ilişkiler yeniden tanımlanır. Bu yapı, bireyselliği güçlendirirken, geleneksel bağların zayıflamasına da zemin hazırlar. Postmodern ya da dijital toplumda ise aile, çok daha esnek ve çeşitlenen bir görünüm kazanır. Evlilik, çocuk sahibi olma ve aile kurma süreçleri tek bir modele bağlı olmaktan çıkar. Tek ebeveynli aileler, geç evlilikler ya da çocuksuz aileler giderek daha görünür hâle gelmektedir. Dijitalleşmenin etkisiyle çocuklar çok erken yaşlarda aile dışı etki alanlarıyla tanışmakta; bu durum, aile içindeki etkileşim biçimlerini de dönüştürmektedir. İnsan ilişkileri görünürde artıyor gibi görünse de, derinlik bakımından belirgin bir aşınma yaşandığı ortadadır. İletişim araçlarının çoğalması, her zaman gerçek bir yakınlık anlamına gelmemekte; aksine bireyleri fiziksel olarak bir arada, duygusal olarak ise birbirinden uzaklaştırabilmektedir. Aynı evin içinde, aynı masada oturup farklı ekranlara yönelen bireyler, ortak bir mekânı paylaşıyorlar da ortak bir duyguda buluşmamaktadır. Bu durum, özellikle aile bağları üzerinde sessiz fakat yıpratıcı bir kopuşa yol açmaktadır. Dijital ortamlar anlık temaslar sunsa da kalıcı bağlar kurmakta yetersizdir. Bir tuşla kurulan iletişim, aynı hızla dağılabilmekte; bu geçicilik hâli insan ilişkilerine de sirayet etmektedir. Sabır, emek ve süreklilik gerektiren bağlar, yerini hızlı tüketilen temaslara bırakırken, aile içinde dahi konuşmalar kısalmakta; dinlemek yerini bakmaya, anlamak yerini geçiştirmeye bırakmaktadır. Her yaş grubunda sabır eşiği giderek düşmektedir.

Modern yaşamın bireyselleşmeyi yücelten dili, insanı kendi başına yetme idealine zorlamaktadır. Oysa bu söylem, çoğu zaman insanın duygusal ihtiyaçlarını göz ardı eder. Sürekli güçlü, üretken ve bağımsız olma beklentisi; paylaşma, dayanışma ve birlikte var olma kültürünü zayıflatmaktadır. İnsan, bağ kurma ihtiyacını bastırdıkça yalnızlığıyla baş başa kalmakta, bunu da çoğu zaman dijital mecralarla telafi etmeye çalışmaktadır. Ekranlar, sosyal medya ve dijital içerikler; ailenin geleneksel aktarım rolünü dönüştürürken aile içi etkileşimi yeniden düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Postmodern aile yapısında çocuğun konumu da belirgin bir çeşitlilik göstermektedir. Bir yanda çocuk sahibi olmaktan kaçınan, çocuğu bireysel özgürlükleri sınırlayan bir yük olarak gören yaklaşımlar bulunurken; diğer yanda çocuğu tüm ihtiyaç ve beklentilerin merkezine yerleştirerek ona abartılı bir anlam yükleyen aileler görülmektedir. Elbette hiçbir aile kusursuz değildir. Aile her zaman huzurun ve uyumun mekânı olmayabilir; çatışmalar, kırgınlıklar ve eksiklikler bu yapının doğal bir parçasıdır. İnsan, manevi açıdan en derin yaralarını çoğu zaman en yakınlarından alır. Çünkü duygusal yakınlığı en çok hissettiği merkez, ailedir. Ancak aileyi insanî kılan tam da budur, yani onarma ihtimali.

Yaraların da, iyileşmenin de aynı yerde bulunması. Ailede sağlıklı bağ kuramamış bir birey, ilerleyen yıllarda çeşitli zorluklarla karşılaşabilir. Ancak insan, hayatı boyunca eksik kalan bir anın etrafında dönüp durmak zorunda değildir. Hayat yolculuğunda eksikliğini farkedene kişi, bunu, hem yakınları ile olan bağlarını tamir ederek hem de çevreye açılarak içinde yaşadığı eksikliğini tamamlayabilir.

Aile, insanın kimliğinin kök saldığı yerdir. Ortak hatıralar, paylaşılan sofralar, bayramlar, yaslar ve daha niceleri; bireyin hafızasında derin izler bırakır. İnsan zamanla bireyselleşir, kendi yolunu çizer fakat köklerinden bütünüyle kopmaz. Kökleri sağlam olan insan değişebilir ama dağılmaz. Modern dünyada bireysellik yüceltilirken, aile bağları kimi zaman geri plana

itilmektedir. Oysa insan, ne kadar güçlü görünürse görünsün, bağ kurmaya muhtaç bir varlıktır. Kalabalıklar içinde artan yalnızlık, aileyi güvenli bir liman ve insanın ruhunu dinlendiren ender alanlardan biri hâline getirmiştir.

Samimi bir aile ortamı, insanın kendisi olabildiği, rol yapmak zorunda kalmadığı biricik mekândır. İnsan, hayat yolculuğunda ailesinden aldığı izlerle yürür. Bu izler bazen yük olur, bazen güç verir; fakat her hâlükârda insan olmanın hikâyesini şekillendirir. Aile, bu hikâyenin başlangıcı ve çoğu zaman en güvenli limanıdır. Bireyselleşmenin dayattığı yalnızlık karşısında aile, hâlâ insanın tutunabileceği en sahici ilişki alanı olma imkanını bünyesinde barındırır.

Kaynakça:

Coşkun, Ö., & Aydın, Ö. (2025). "Bireyin Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü". *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 8(1). <https://akademikbirikimdergisi.com/index.php/uabd/article/view/325> (erişim 11.01.2026).

Dalgar, G., Civil, F., Savaş, E., & Şahin, A. (2022). "Erken Çocuklukta Bağlanma: John Bowlby ve Mary Ainsworth Açısından İncelenmesi". *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 85-92. <https://doi.org/10.53493/avrasyasbd.885024> (erişim 2.02.2026).

Demir, Z. (2021). "Değişen Toplumlarda Ailenin Değişmeyen Özellikleri". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 21(2), 770-791. <https://doi.org/10.30627/cuilah.940820> (erişim 10.01.2026).

Görünmez, M. (2006). *Bağlanma stilleri ve duygusal zekâ yetenekleri*, (Master's thesis, Bursa Uludağ University (Turkey)).

Kır, İ. (2011). "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404. <https://izlik.org/JA97DH92CD> (erişim 11.01.2026).

Levine, A., & Heller, R. (2023). *Bağlanma: Aşk bulmanın ve korumanın bilimsel yolları*. Aganta Kitap.

Mehmet Akif Aydın, "Aile", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/aile> (erişim 14.01.2026).

Yıldırım, Bilal. "Çocuğun Şahsiyet Gelişiminde Ailenin Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (01 Haziran 1997). <https://izlik.org/JA33XM29RL>. (erişim 12.01.2026).